

Afdeling Nederland

Keizersgracht 177
Postbus 1968
1000 BZ Amsterdam

T 020 626 44 36
E info@amnesty.nl
I www.amnesty.nl

Aan de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Afschrift aan Vaste Kamercommissie Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Datum
1 juli 2022

Onderwerp
Oproep Amnesty International Nederland: Stop met discriminerende risicomodellen

Ons kenmerk
20220701/152/DO

Uw kenmerk

Hooggeachte mevrouw Bruins Slot,

Op deze dag waar we stilstaan bij afschaffing van de slavernij moeten we ook stilstaan bij het institutionele racisme dat nog steeds diep geworteld zit in onze systemen. De Nationaal Coördinator tegen Discriminatie en Racisme (NCDR) Rabin Baldewsingh riep deze week de overheid op¹ om te stoppen met discriminerende risicomodellen en hiervoor "waarborgen en garanties" in te stellen. Ook Amnesty International stelt al geruime tijd dat de overheid het gebruik van etniciteit en nationaliteit in risicoprofielen moet verbieden. Namens Amnesty International Nederland bied ik u daarom het standpunt 'Discriminerende risicoprofielen' aan, waarin wordt uiteengezet hoe het discriminatieverbod moet worden toegepast op risicoprofielen².

Een duidelijke norm tegen discriminatie

De Nederlandse overheid en uitvoeringsorganisaties gebruiken met regelmaat etniciteit of nationaliteit in (semi-geautomatiseerde) risicoprofielen die worden gebruikt voor het identificeren of opsporen van potentiële normovertreders. Het bekendste voorbeeld is het risicomodel van de Belastingdienst waardoor mensen met een niet-Nederlandse nationaliteit extra werden gecontroleerd op fraude. De Autoriteit Persoonsgegevens oordeelde dat er hierbij sprake was van discriminatie. Amnesty International publiceerde hierover in 2021 het rapport "Xenofobe Machines"³.

Het gebruik van etniciteit of nationaliteit in risicoprofielen leidt tot etnisch profileren, wat een vorm van discriminatie is. Helaas is het kabinet tot nu toe niet overgegaan tot een expliciet verbod hierop. Het valt op dat dit kabinet zegt in het coalitieakkoord etnisch profileren te willen bestrijden, maar tegelijkertijd de deur openlaat voor het gebruik van etniciteit of nationaliteit in risicoprofielen. De praktijk laat echter zien dat het hoog tijd is dat u een duidelijke norm stelt: discriminerende risicoprofielen zijn onacceptabel.

Etnisch profileren wijdverbreid

Al sinds 2013 dringt Amnesty International aan op maatregelen tegen etnisch profileren door de politie. In 2019 bleek dat de politie in Roermond een discriminerend algoritme gebruikte voor risicoprofilering, waarover Amnesty het rapport "We sense trouble" publiceerde⁴. Maar niet alleen de politie en de Belastingdienst gebruikten een discriminerend risicoprofiel.

¹ <https://www.nu.nl/themaweek-racisme/6208347/nationaal-coordinator-wil-beloofte-kabinet-stop-met-discriminerende-lijsten.html>

² <https://www.amnesty.nl/content/uploads/2022/06/AINL-Positie-discriminerende-risicoprofielen-juni-2022-1.pdf?x25635>

³ <https://www.amnesty.org/en/documents/eur35/4686/2021/nl/>

⁴ <https://www.amnesty.nl/actueel/nederland-maak-een-einde-aan-gevaarlijke-politie-experimenten-met-massasurveillance>

Momenteel voert Amnesty International samen met twee burgers en andere organisaties een rechtszaak tegen de Koninklijke Marechaussee vanwege discriminerende risicoprofielen en selectiebeslissingen die worden gebruikt bij controles aan de Schengen-grenzen. Onlangs onthulde Argos dat de IND afkomst registreerde om te kunnen verwerken in een risicoprofiel. En maar liefst 158 gemeenten gebruikten tot 2020 een 'fraudescorekaart' waarmee waarschijnlijk werd gediscrimineerd op afkomst. Enkele gemeenten bleven dit risicoprofiel ondanks waarschuwingen gebruiken; het is onduidelijk hoeveel gemeenten er nu nog mee werken.

Omdat er momenteel veel onduidelijkheid is over het gebruik van discriminerende risicoprofielen, zien we dat overheden en uitvoeringsorganisaties ruimte blijven zoeken om te kunnen selecteren op etniciteit of nationaliteit bij controles of handhaving. Dit is in strijd met het discriminatieverbod.

Kom met een duidelijk verbod op discriminerende risicomodellen

De wetgever moet een duidelijk, ondubbelzinnig en juridisch bindend verbod instellen op het gebruik van gegevens betreffende nationaliteit en etniciteit, of proxy's daarvan, in risicoprofilering voor wetshandavingsdoeleinden bij het opsporen van potentiële wetsovertreders of mogelijke verdachten van strafbare feiten of fraude. Daarnaast dient er voorafgaand aan het gebruik van risicoprofielen ook altijd getoetst te worden op indirecte discriminatie. In de bijlage van deze brief wordt de positie verder toegelicht.

Naast een verbod op etniciteit en nationaliteit in risicoprofielen, zijn er voor (semi-) geautomatiseerde risicoprofielen ook andere waarborgen nodig die ervoor zorgen dat risicoprofilering niet in strijd is met mensenrechten: zoals een verplichte en bindende mensenrechtentoets, een algoritmeregister, een onafhankelijk toezichthouder en een verbod op 'live' zelflerende algoritmen en 'black box'-algoritmen⁵.

Een verbod op discriminerende risicomodellen is een urgente kwestie die met grote spoed moet en kan worden aangepakt, en niet langer vooruitgeschoven mag worden naar bijvoorbeeld de Staatscommissie tegen Discriminatie en Racisme, die nog jaren bezig zal zijn. De mensenrechtenverdragen, maar ook de woorden van dit kabinet zijn helder: Discriminatie op grond van ras en nationaliteit door de overheid is onacceptabel leven. Het is tijd dat deze woorden worden omgezet in daden.

Ik wil u daarom graag uitnodigen om op korte termijn hierover in gesprek te gaan.

Hoogachtend,

Drs. D.H. Oudshoorn-Tinga
Directeur Amnesty International Nederland

⁵ <https://www.amnesty.nl/wat-we-doen/tech-en-mensenrechten/algoritmes-big-data-overheid>